

غزل شماره ۵۰

- ۱ به دام زلف تو دل بتلای خویشان است
بکش به غمزه که لیش سزای خویشان است
- ۲ گرت زد دست برآید مراد خاطرما
به دست باش که خیری به جای خویشان است
- ۳ به جانت ای بت شیرین دهن که همچون شمع
شبان تیره مرادم فزای خویشان است
- ۴ چورای عشق زدی با تو گفتم ای بلبل
مکن که آن گل خندان برای خویشان است
- ۵ به مشک چین و چکل نیست بوی گل محتاج
که نافه‌اش ز بند قبای خویشان است
- ۶ مرو به خانه ارباب بی مروت دهر
که کنج عافیت در سرای خویشان است
- ۷ بوخت حافظ و در شرط عشقبازی او
هنوز بر سر عهد و وفای خویشان است

ترج غزل

معانی لغات غزل

غمزه: حرکات دلبرانه چشم و ابرو.
 به دست باش: دست به کار شو، در انجام این کار بکوش، درنگ مکن.
 مراد: آرزو، درخواست.
 رای عشق زدن: درباره عشق مشورت کردن، عشق را انتخاب کردن.
 به رأی خویشتن است: خودرأی است، در فکر مصالح خویش است.
 چگل: نام شهر و سرزمینی در جنوب قرقزیستان که در آنجا قبیله‌یی از ترکان خلخ زیسته و به زیبایی مشهور و ضرب‌المثل‌اند.
 نافه: بندناف، بند کیسه مشک.
 نافه‌هاش زبند قبای خویشتن است: کنایه از اینکه هرچه دارد از خود دارد و از کسی وام نگرفته است.
 ارباب بی مروت دهر: دنیا داران بی انصاف.
 گنج عافیت: (اضافه تشبیهی) عافیت به گنج تشبیه شده است.

معانی ابیات غزل

بیت اول

دلی را که در دام زلف تو به دست خود گرفتار شده و خود را پای بند کرده با غمزه و ناز بکش که سزای او همین است.

بیت دوم

اگر از دستت برمی آید که آرزو و مراد خاطر ما را برآوری کوتاهی مکن که کار خیری در خور و سزاوار و به جاست.

بیت سوم

ای بت شیرین دهان، سوگند به جان تو که در شبهای تار، به مانند شمع درسوز و گداز و هدفم محو و نابودی خویشتن است.

بیت چهارم

ای بلبل، آن گاه که اراده تو بر پذیرش عشق گل قرار گرفت به تو گفتم دست از این کار بدار که آن گل خندان به تو بی‌اعتنا و در فکر مصالح خویش است.

بیت پنجم

گل نیازی به بوی مشک چین و طنازی دلبران چگل ندارد که او همه را از خود دارد.

بیت ششم

به در خانه دنیا داران بی‌انصاف روی مکن که گنج خیر و سلامت تو در کنج خانه خودت نهفته است.

بیت هفتم

حافظ بر سر شرطی که در راه عشق بازی او بسته بود سوخت و از پای درآمد اما هنوز بر سر عهد و پیمان خود استوار است.

شرح ابیات غزل

وزن غزل: مفاعلهن فاعلتن مفاعلهن فاعلات

بحر غزل: مجتث مثنی مخبون مقصور

از مفاد و ایهامات این غزل برمی‌آید که حافظ پس از مراجعت از تعبید درآرزوی اعتنا و توجه مجدد شاه شجاع بوده و این غزل را به همین امید سروده است.

روح آزاده شاعر و یکرنگی و بی‌ریایی او به خامه سحرش اجازه تملق گفتن را نمی‌دهد و در پرده ایهام مکنونات قلبی خود را در زیرمفاهیم ظاهری غزل پنهان کرده و به خوبی می‌داند که شعر او را شاه شجاع می‌خواند و از خواسته‌های دوست سابق خود آگاه می‌شود.

شاعر در بیت اول می‌گوید من با دست خودم، خودم را در دام دوستی و طرفداری تو به بند کشیدم و سزای من همین بی‌اعتنائی‌های توست. هرچه از دستت برمی‌آید بکن و کوتاهی مکن.

در بیت دوم پس از شکوه صریح خود جنبه رأفت شاه شجاع را منظور نظر قرار داده و از او می‌خواهد که در مراعات احوال او بکوشد.

و بدنبال آن در بیت سوم به جان شاه شجاع سوگند می خورد که همه شبها در ناراحتی و سوز و گداز به سر برده و مرگ خود را از خدای خود طلب می کنم.

پس از آن روی سخن را به طرف خود برگردانیده و خطاب به خود می گوید: آن روزی که تصمیم گرفتی که در سلک دوستداران و طرفداران شاه شجاع قرارگیری من به تو گفتم احتیاط کن این شخص در فکر مصالح و سیاست کار خودش است و معنای دوستی رانمی داند و ترا مال المصالحه می کند و در بیت پنجم به دنبال آن اضافه می کند که او به مانند گلی است که احتیاج به بوی عطر و زیبایی ندارد که تو گمان می کنی می توانی از این راه به او مدد برسانی او قائم بالذات است.

و در بیت ششم یا ما قبل آخر که همیشه حافظ عادت دارد در غزلهای ایهام دار خود روح بی نیازی و آزادگی خود را به منصفه ظهور برساند به خود نصیحت کرده و می گوید چشم امید به دست دنیا داران مدوز و بر درارباب بی مروت دنیا منشین و در پایان کلام ما حصل گذشته خود و اندیشه فعلی خویش را بیان می دارد. و می گوید حافظ در راه دوستی همه چیز خود را باخت و هنوز هم روی دل به تجدید عهد و بهبود اوضاع دارد.

****

شرح جلالی بر حافظ - دکتر عبدالحسین جلالیان